

Pius XI. Enzyklika „Mit brennender Sorge”

Őszentsége, Isten kegyelméből

XI. PIUS PÁPA KÖRLEVELE

**Németország tisztelendő érsekeihez, püspökeihez, más főpásztoraihoz,
akik az Apostoli Székkal békében és közösségben élnek:**

**A katolikus Egyház helyzetéről
a Német Birodalomban**

TISZETELENDŐ TESTVÉREK! ÜDVÖZLET ÉS APOSTOLI ÁLDÁS!

Égető gonddal és fokozódó idegenkedéssel figyeljük már jóideje az Egyház keresztútját, az érzületükben és tetteikben híven kitartó hitvalló férfiak és nők növekvő szorongatását abban az országban és annak a népnek a körében, amelyhez egykor Szent Bonifác vitte meg Krisztusnak és az Ő országának világosságát és örömhírét.

Gondunkat nem csökkentették azok a jelentések, amelyeket a Főtisztelendő Püspöki Kar képviselői tettek nekünk az igazságnak megfelelően és kötelességükhöz híven, amikor betegágyunknál felkerestek minket. Népük és hazájuk iránt érzett szeretetük és a minden oldalról megfontolt ítéletre való törekvésük mellett sem hagyhatták említés nélkül azt a sok-sok sanyarúságot és rosszat, amit híveik hitvalló küzdelme folyamán sok vigaszos és felemelő mozzanattal párhuzamosan kellett tapasztalniuk. Beszámolóik meghallgatása után Isten iránt érzett bensőséges hálával mondhatjuk a szeretet apostolának szavai szerint: „Nincs ennél nagyobb örömöm, mint mikor hallom, hogy fiaim igazságban járnak” (Ján. 3. lev. 4.). Felelősségteljes apostoli hivatalunk azonban arra is kötelez bennünket, hogy amikor szemetek és az egész keresztény világ szeme elé tárjuk a maga teljes súlyosságában az igazságot, hozzáfűzzük: Nincs nagyobb gondunk, nehezebb főpásztori fájdalmunk, mint ha halljuk: az igazság útját sokan elhagyják. (V. ö. Péter 2. lev. 2, 2.)

I. A birodalmi Konkordátum.

Amikor mi, Tisztelendő Testvérek, 1933 nyarán a konkordátumra vonatkozó tárgyalásokat a birodalmi kormány kezdeményezésére egy évvel előbb készült tervezet alapján újból felvettük és mindnyájatok meglegedésére ünnepélyes megegyezésre juttattunk, az volt a kötelességszabta gondunk, hogy az Egyház igehirdetését és a rábizott lelkek üdvét biztonságba helyezzük s őszinte kívánságunk, hogy ezzel a német nép békés fejlődésének és érdekeinek tegyünk jelentős szolgálatot.

Sok súlyos aggodalom ellenére határoztuk el akkor beleegyezésünket. Hű német gyermekeinket meg akartuk kímélni, legalább az emberi lehetőségek határai között, olyan szakadásoktól és szenvedésektől, amelyek különben az akkori viszonyok között bizonyosan bekövetkeztek volna. Tettekkal akartuk bebizonyítani mindenkinek, hogy mi, akik egyedül Krisztust keressük s azt ami Krisztusé, senkitől az Anyaszentegyház békejobbát meg nem tagadjuk, aki azt maga el nem utasítja.

Ha a béke fája, amelyet mi ültettünk el a legtisztább szándékkal a német földre, nem hozta meg azokat a gyümölcsöket, amelyeket népetek érdekében kívántunk, senki a széles világon, akinek szeme van a látásra és füle a hallásra, *az Egyházat és annak fejét nem*

okolhatja érte. A lefolyt évek szemléltető oktatást adhatnak arról, hogy melyik oldalon van a felelősség. Lelepleznek mesterkedéseket, amelyeknek nem volt egyéb céljuk, mint a megsemmisítő harc.

Azokba a barázdákba, amelyekbe Mi az őszinte béke magvát igyekeztünk vetni, mások – akárcsak a szentírásbeli inimicus homo (Máté 13, 25.) – a bizalmatlanság, a békétlenség, a gyűlölet, a gyalázkodás, az ezer forrásból táplálkozó s minden eszközt felhasználó rejtett és nyílt ellenségeskedés magvait szórták Krisztus és Egyháza ellen tudatosan, rendszeresen.

Az övük és csak az övük, valamint csöndes és hangos csatlósaiké a felelősség a miatt, hogy ma a béke szivárványa helyett pusztító vallásháborúk zivatarfellegeit látjuk Németország egén.

Mi nem győztük eleget figyelmeztetni országotok sorsának felelős irányítóit azokra a következményekre, amelyek szükségképen előállanak akkor, ha ezeket az áramlatokat megtűrjük, sőt elősegítik. Mi mindent megtettünk, hogy az ünnepélyesen adott szó szentségét, a szabadon vállalt kötelezettségek sérthetetlenségét megvédelmezzük olyan teóriák és praktikák ellenében, amelyek – ha hivatalos helyesléssel találkoznak – szükségképen megölnék minden bizalmat s értékétől minden adott szót megfosztanak még a jövőben is. Ha egyszer eljön az idő, amikor összes ezirányú törekvésünket a világ elé tárhatjuk, látni fogja minden jóakarátú ember, hol kell keresni a béke őreit és hol a béke ellenségeit. Mindenki, akiben csak csöpp érzék is van az igazság iránt s aki szívében az igazságérzetnek legalább az árnyékát megőrizte, kénytelen lesz elismerni, hogy a *Konkordátum megkötését követő nehéz és eseményekben gazdag évek folyamán minden szavunk és cselekedetünk a megegyezési hűség törvénye alatt állott.* Viszont idegenkedéssel és benső elutasítással lesz kénytelen megállapítani, mint lett *a másik oldalon a szerződés átértelmezése, megkerülése, megcsonkítása s végül többé vagy kevésbé nyilvános megsértése a cselekvés iratlan törvényévé.*

Arra mérsékletre, amelyet mindezek ellenére tanúsítottunk, nem földies természetű hasznossági meggondolások vagy éppen hozzánk méltatlan gyengeség, hanem kizárólag az az akarat készített bennünket, hogy a gazzal együtt ki ne tépjünk valami értékes növényt is; az a meggondolás továbbá, hogy nem jó nyilvános ítéletet hozni addig, amíg a lelkek nem érettek annak belátására, hogy ezt az ítéletet tovább halogatni nem lehetett; az az eltökélt szándék, hogy másokban mindaddig ne vonjuk kétségbe végérvényesen a szerződési hűséget, amíg a valóság vasbeszéde szét nem feszítette azt a burkolatot, amellyel egy tervszerű leplező munka nagyon jól tudta és tudja ma is bevonni az egyházellenes támadásokat. Még ma is, amikor a Konkordátumban biztosított hitvallásos iskolák ellen folyik már a nyílt harc, amikor már megsemmisítették azok szavazati szabadságát, akiknek joguk van a gyermekek katolikus neveléséhez, amikor megrázóan komoly a helyzet, s a hívő keresztények példátlan lelkiismereti válságot élnek át, még ma is arra indít bennünket a lelkek üdvéért való atyai gondoskodás kötelessége, hogy ne hagyjuk figyelmen kívül a szerződési hűséghez való visszatérésre és a felelősséget vállaló megegyezésre esetleg még meglevő akármilyen csekély kilátásokat sem. A Főtisztelendő Püspöki Kar kérésére hallgatva, ezután sem szününk meg népetek vezetői előtt továbbra is a megsértett jog védelmezője lenni, s nem törődve múltó sikerrel vagy sikertelenséggel, egyedül lelkiismeretünknek s főpásztori küldetésünknek engedve, ellenállni egy olyan szellemi áramlatnak, amely az írott jogot nyílt vagy leplezett erőszakkal megfojtani akarja.

Jelen levelünk célja azonban más, Tisztelendő Testvérek. Amint Ti betegágyunknál szeretettel kerestetek fel minket, úgy fordulunk ma mi is hozzátok s bennetek Németország katolikus híveihez szeretettel, akik – mint minden szenvedő és szorongatott gyermekünk – a közös Atya szívéhez különösen közel állanak. *Ebben az órában, amikor a hívek hitét a szorongattatás s a leplezett és nyílt üldözés tüze próbálja ki, amikor vallási téren egy szervezett rabszolgaság ezer formája veszi őket körül, amikor nyomasztó teherként nehezedik rájuk az igazságnak megfelelő tájékozottság hiánya s az önvédelem lehetetlen volta, kétszeresen joguk van az igazság és a lelki megerősítés ígéire annak részéről, akinek első elődéhez intézte a Megváltó ezeket a súlyos tartalmú szavakat: „Én könyörögtem érted, hogy meg ne fogyatkozzék hited és te megerősítsd testvéreidet.”* (Lukács 22, 32.)

II. Tiszta Isten-hit.

Vigyázzatok, Tisztelendő Testvérek arra, hogy az *Isten-hit*, minden vallásnak első és nélkülözhetetlen alapja, a német országokban tiszta és hamisítatlan maradjon. Istenhívő nem az, aki az Isten nevét szónokilag emlegeti, hanem csak az, aki ezzel a szent névvel az igaz és méltó istenfogalmat kapcsolja össze.

Aki pantheisztikus elmosódottsággal Istent a világgal egy rangra helyezi, Istent a világgá s a világot Istenné teszi, az nem istenhívő.

Aki egy állítólagos ősgermán - kereszténység előtti elgondolással a pusztán személytelen sorsot a személyes Isten helyébe lépteti, tagadja az isteni Bölcsességet és Gondviselést, aki „elér erejével egyik végtől a másikig s a mindenséget üdvösen igazgatja” (Bölcs. 8, 1.), s mindent szerencsés befejezéshez juttat. Az ilyen nem számíthat az istenhívők közé.

Aki a fajt, a népet, vagy az államot, vagy az államformát, az államhatalom hordozóit vagy az emberi közösség egyéb alapértékeit – amelyek a földi élet keretein belül lényeges és tiszteletreméltó helyet foglalnak el – kiemeli földi értéksorrendjükből s mindennek, még a vallási értékeknek is legfőbb zsinórmértékévé teszi s bálványimádóan isteníti, az felforgatja és meghamisítja a dolgoknak Istentől alkotott és megszabott rendjét. Az ilyen távol van az igazi Isten-hittől, s e hitnek megfelelő életfelfogástól.

Vigyázzatok, Tisztelendő Testvéreim, arra a szóban és írásban egyre erősebben terjedő visszaélésre, amely az Isten háromszor szent nevét mint üres, értelmetlen formát használja emberi törekvések és vágyódások többé-kevésbé önkényes képletének megjelölésére. Tanítsátok ki híveiteket arra, hogy az effajta eltévelyedést olyan élénk elutasítással fogadják, amelyet megérdemel. *A mi Istenünk a személyes, emberfeletti, mindenható, végtelenül tökéletes Isten, Aki a személyek háromsága mellett egy a lényegében s háromszemélyű az isteni lényeg egységével, Alkotója minden teremtett lénynek, Ura, Királya és végső beteljesítője a világtörténelemnek, aki maga mellett isteneket sem meg nem tűr, sem meg nem tűrhet.*

Ez az Isten szuverén hatalommal adta *parancsait, amelyek függetlenek időtől és tértől, országtól és fajtól.* Amint az Isten napja egyformán süt minden emberi arcra, éppúgy törvénye sem ismer előjogokat és kivételeket. Uralkodók és alattvalók, koronás fejek és koronázatlanok, hatalmasak és alacsonyok, gazdagok és szegények egykép állnak szava hatalma alatt. Teremtői jogainak teljességéből természetsszerűleg következik teljes joga az engedelmisségre egyesekkel és mindennemű közösségekkel szemben. Az engedelmisségre vonatkozó eme joga kiterjed az élet minden területére, ahol csak felmerülnek erkölcsi kérdések, amelyek az isteni törvénytől kívánnak megoldást s egyben a változó emberi rendelkezések beiktatását követelik a változhatatlan isteni törvények rendszerébe.

Csak felületes szellemek eshetnek abba a tévedésbe, hogy nemzeti Istenről, nemzeti vallásról beszéljenek,

csak ilyenek tehetik azt a botor kísérletet, hogy az egész világ Alkotóját, minden nép Királyát és Törvényhozóját, akinek nagyságához képest „a nemzetek oly kicsinyek, mint a vízcsepp a vödrön” (Iz. 40, 15.), egyetlenegy nép határai közé, egyetlen faj vérségi kötelékébe akarják szorítani.

Krisztus Egyházának püspökei, akik „az emberekért rendeltettek Isten előtt való ügyeikre” (Zsid. 5, 1.), kötelesek örködni a fölött, hogy ilyen kárhozatos tévedések, amelyeket rendszerint még kárhozatosabb gyakorlatok követnek, a hívek körében talajra ne találjanak. Szent hivatalukból származó kötelességük minden lehetőt megtenni arra nézve, hogy *az Isten parancsait az erkölcsök szerint rendezett magán- és közös élet kötelező erejű fundamentumainak ismerjék el és teljesítsék az emberek*; hogy az Isten felségjogait, nevét és igéjét ne káromolják (Tit. 2, 5.); hogy az istengyalázások – szóban, írásban, képeken, ami ma olyan gyakori, mint homok a tengerparton – elnémíttassanak; hogy az istentagadók, az istenmegvetők és istengyűlölők dacos prometheusi szellemével szemben meg ne szűnjék a hívek engesztelő imádsága, amely mint az áldozati oltár füstje száll minden órában a Magasságbeli felé, hogy büntető karját feltartsa.

Köszönetet mondunk nektek, Tisztelendő Testvérek, valamennyi papjaitoknak és minden híveteknek, akik az isteni felségjogok védelmében egy támadó szellemű, befolyásos oldalról, sajnos sok támogatásban részesülő újpogánysággal szemben keresztényi kötelességeiteket teljesítettétek és teljesítitek. Ez a köszönet kétszeresen bensőséges, elismeréssel és csodálattal párosult azok iránt, akik kötelességük teljesítése közben méltóknak találtattak földi áldozatokra és szenvedésekre Istenért.

III. Tiszta Krisztus-hit.

Az Isten-hit nem maradhat meg tisztának és hamisítatlannak sokáig, ha nem támaszkodik *a Krisztusban való hitre*. „Senki sem ismeri a Fiút más, mint az Atya, az Atyát sem ismeri senki más, mint a Fiú s akinek a Fiú ki akarja nyilatkoztatni.” (Máté 11, 27.) „Az pedig az örök élet, hogy megismerjenek téged, egyedül igaz Istent, és akit küldöttél, Jézus Krisztust.” (Ján. 17, 3.) Nem mondhatja tehát senki: én istenhívó vagyok s ez nekem elég vallásnak. Az Üdvözítő szava nem tűr ilyen kibúvókat. „Mindaz aki tagadja a Fiút, nem bírja az Atyát sem, aki vallja a Fiút, bírja az Atyát is.” (I Ján. 2, 23.)

Jézus Krisztusban, az emberré lett Istenfiában, az isteni kinyilatkoztatás teljessége jelent meg: „Sok rendben és sokféle módon szólván hajdan Isten az atyákhoz a próféták által, legutóbb ezekben a napokban Fia által szólott hozzánk.” (Zsid. 1, 1. s köv.)

Az ószövetség szent könyvei teljes egészükben Isten szavai, kinyilatkoztatásának szerves részei.

A kinyilatkoztatás fokozatos fejlődésének megfelelően ezeken még a megváltás előkészületi idejének homálya ül. Amint ez történelmi és törvénykönyvekben másként nem is lehet, e könyvek egyes részei emberi tökéletlenségek, gyöngeségek és bűnök tükörképei. Annyi nemes és magasztos dolog között, *beszélnek az isteni kinyilatkoztatást és ígéreteket hordozó*

ószövetségi választott nép külsőségeiben való elmerüléséről és elvilágiasodásáról is. Akit azonban az előítélet és szenvedély el nem vakít, világosan látja, mint sugárzik a minden hibán és bűnön diadalmaskodó isteni Gondviselés fénye ott, ahol emberi tehetetlenségről számolnak be a Szentírás lapjai. Éppen az ilyen, sokszor komor háttéren nő bele az Örökkévaló üdvpedagógiája olyan távlatokba, amelyek utat mutatnak, intenek, megráznak, felemelnek és boldogítanak egyszerre.

Csak az elvakultság és a gög nem látja azokat a kincseket, amelyeket az ószövetség az üdvösségre való nevelés szempontjából magában rejteget. Aki a bibliai történelmet és az ószövetségben rejlő oktató bölcsességet száműzni akarja templomból és iskolából, Isten szavát gyalázza, a Mindenható megváltói terveit csúfolja meg, s korlátolt szűk emberi gondolkozást tesz bíróná az isteni történelemtervezés fölött.

Megtagadja a hitet a valóságos, az emberi alakban megjelenő Krisztusban, aki annak a népnek a természetét vette magára, amely majd egykor a keresztfára szegezi. Értelmetlenül áll az Istenfia drámája előtt, aki megfeszítőinek bűncselekményével, mint a nép Főpapja, megváltó halálának isteni tettét állította szembe, ami által az ószövetséget az újszövetséggel beteljesítette, bevégeztette úgy, hogy az újszövetség az ószövetség végét jelenti s felülmúlását.

A kinyilatkoztatás Jézus Krisztus evangéliumában érte el tetőpontját s mint ilyen, végérvényes, egyszersmindenkorra kötelező hatállyal bír. Ez a kinyilatkoztatás nem ismer emberi kéztől származó hozzáadást, még kevésbé pótlékot és önkényes „kinyilatkoztatásokat”, amilyenekkel a jelen idők egyes szóvivői az úgynevezett vér és faj mítosza alapján felváltani akarják a régít. Amióta Krisztus, mint Isten Felkentje, a megváltást végrehajtotta, a bűn uralmát megtörte s nekünk kegyelmet érdemelt arra, hogy Isten gyermekeivé lehessünk, azóta nincs más név az ég alatt az emberek számára, amelyben üdvözlünk kellene, mint Jézus neve. (Ap. Csel. 4, 12.) Senki emberfia, még ha minden tudás, a föld minden tehetsége és hatalma benne testesülne is meg, „más alapot nem vethet azon kívül, mely vettetett, mely Krisztus Jézus”. (I Kor. 3, 11.) Aki valami szentségtörő félreismerés következtében az Isten és a teremtmény, az Istenember és az emberek fiai között tátongó lényegi különbség ellenére bárki halandót - s ha minden idők legnagyobbika volna is – Krisztus mellé és még inkább fölé és ellene merne állítani, az tudja meg, hogy álpróféta, akire megrendítő módon áll az Írás szava: „A menyekben lakó kineveti őket.” (Zsolt. 2, 4.)

IV. Romlatlan hit az Egyházban.

A Krisztusba vetett hit nem maradhat tiszta és hamisítatlan, ha nem támaszkodik az Egyházban való hitre, „amely az igazság oszlopa és szilárd alapja” (I Tim. 3, 15.). Krisztus maga – amiért Istennek legyen örök dicsőség – állította fel az igazságnak eme oszlopát. Az ő parancsa, hogy az Egyházra hallgassunk (Máté 18, 17.), hogy az Egyház szavaiból és parancsaiból az ő szavát és parancsait halljuk ki (Lk. 10, 16.), minden idők és minden országok minden emberét kötelezi. A Megváltó alapította Egyház egy minden nép és nemzet számára. Boltozata alatt, amely mint az ég boltozata borul rá az egész földre, minden nép és nyelv megtalálja a maga helyét és hazáját s elegendő teret enged azoknak a tulajdonságoknak, kiválóságoknak, feladatoknak és elhívásoknak kifejlesztésére, amelyeket a teremtő és megváltó Isten ültetett egyesek és népközösségek lelkébe. Az Egyház anyai szíve eléggé

széles és eléggé nagy ahhoz, hogy ilyen sajátosságok és adottságok Istentől szándékolt kifejlődésében inkább lássa a sokféleség gazdagságát, mint az elkülönülés veszélyét. Az Egyház örvend az egyesek és a népek magas szellemi színvonalának. Egy édesanya örömeivel és büszkeségével gyermekei valódi teljesítményeiben nevelése gyümölcseit szemléli és haladást, amelyet megáld és elősegít, ahol azt nyugodt lelkiismerettel teheti. De azt is tudja, hogy *ennek a szabadságnak az isteni törvény fensége határokat szabott, az a törvény, amely ezt az Egyházat minden lényeges dologban szétszakíthatatlan egységnek akarta és alapította.* Aki ehhez az egységhez és szétszakíthatatlansághoz hozzányúl, Krisztus mennyasszonyának fejéről egy diadémot tör le, amelyet maga az Isten helyezett a fejére. Az ezt az örök alapon nyugvó isteni építményt olyan építőkkel akarja felülvizsgáltatni és átalakíttatni, akik erre a mennyben lakó Istentől semmi felhatalmazást nem kaptak.

Az Egyház isteni küldetésének – mivel emberek között és embereken keresztül fejt ki működését – sajnos, az a sorsa, hogy az emberi, nagyon is emberi elhomályosítani képes s az Isten vetésében a búza mellett minduntalan felüti a fejét a konkoly is. Aki ismeri azokat a szavakat, amelyeket az Üdvözítő a botrányokról és a botrányok okozóiról mondott, tudja miként kell megítélnie az Egyháznak is és minden egyesnek azt, ami bűn. Aki azonban a hit és az élet, a szó és a cselekedet, egyesek külső magatartása és belső érzülete között tapasztalható fájdalmas ellentétek mellett elfelejti vagy tudatosan elhallgatja a sok igazi erényt, áldozatosságot, emberszeretetet, szentségre való hősi törekvést, sajnálatos vakságról és igazságtalanságról tesz bizonyosságot. Csak amikor nyilvánvaló lesz, hogy arról a szigorú mértékről, amelyet a gyűlölt Egyház megítélésében használ, nyomban elfelejtkeznek, ha olyan közösségekről van szó, amelyek érzelmi világhoz vagy érdekeihez közelállanak, tűnik ki, mennyire hasonlít az ő állítólagosan megsértett igazságérzete ahhoz, mely a Megváltó egy éles megjegyzése szerint más szemében meglátja a szálkát, de a magáéban nem veszi észre a gerendát. Ha kevéssé tiszta is azok szándéka, akik az Egyházban meglévő emberi vonásokkal való foglalkozást hivatásuknak, sőt nagyon is alacsonyrendű üzleti alkalomnak tekintik, s ámbár az egyházi hivatalok hordozóinak Istenben gyökerező hatalma nem függ emberi és erkölcsi nagyságuktól, *még sincs olyan korszak, személyiség vagy közösség, amely a becsületos lelkiismeretvizsgálás, a kérlelhetetlen tisztítás, a gyökeres megújulás kötelezettsége alól* – érzületben és cselekedetben – fel volna mentve. A papságról szóló enciklikánkban s az Actio Catholicáról írt körlevelünkben nyomatékkal figyelmeztettünk minden hívőt s mindenekelőtt minden papot, szerzetest és világi apostolt arra, hogy életét hitével az Isten törvényétől megkívánt s az Egyháztól soha nem csökkenő nyomatékkal sürgetett összhangba hozza. Most a legnagyobb komolysággal ismétljük: nem elég az, hogy valakit az Isten Egyházához számítsanak. Kell, hogy az Egyház eleven tagja is legyen – lélekben és igazságban. S ezek csak azok, akik az Úr kegyelmében állnak és szüntelen az ő jelenlétében járnak, vagy ártatlansággal, vagy őszinte és tevékeny bűnbánattal. Ha a nemzetek apostola, „a kiválasztottság edénye” testét a vezeklés zabolája alatt tartotta, nehogy míg másoknak prédikál, maga valamiképp elvetésre méltó legyen (I Kor. 9, 27.), elgondolható-e akkor a többiek számára, akiknek kezére van bízva az Isten országának őrzése és gyarapítása, más út, mint az, amely az ígéhirdetést az önmegszenteléssel hozza legbensőbb kapcsolatba. Így lehet megmutatni a mai emberiségnek, elsősorban az Egyház ellenségeinek, hogy a föld sava, a kereszténység kovásza még nem romlott meg, hanem képes és kész ma is a jelenkor kételyekbe és tévelyekbe, közömbösségbe és lelki tanácstalanságba gabalyodott, a hitre rest és Istentől távolálló emberét lelkileg megújítani és megfiatalítani, amire, akár megvallják, akár tagadják, ma nagyobb szükség van, mint bármikor valaha. Olyan kereszténység, amelynek minden tagjában megvan az öntudat, amely a külsőségekben való szétszóródást és az elvilágiasodást kiküszöböli magából, az Isten és az Egyház törvényeit komolyan veszi, Istent és embertársait tevékenyen szereti, irányítója lehet az egész szervezetében beteg, megállást és

eligazítást kereső világnak s egyben példája; sőt azzá is kell lennie, ha azt nem akarjuk, hogy valami mondhatatlan szerencsétlenség s minden emberi elképzelést felülmúló pusztulás érje.

Minden igazi és tartós reform végső fokon a *szentségből* indult ki; emberektől, akikben az Isten és az emberek szeretete lángolt és dolgozott. Az ő nagylelkű készségükből Isten minden hívása iránt, abból az elszántságból, hogy előbb magukon valósítsák meg az Isten akaratát, következett az, hogy a hivatottak alázatával és biztosságával koruk világitó oszlopai és megújítói lehettek. Ahol a *reformbuzgóság nem a személyes makulátlanság tiszta méhéből születik, hanem csak egy felcsigázott újító láz kifejezése vagy kitörése, ott a reform inkább megzavarja, mint tisztázza a helyzetet, ront az építés helyett s gyakran volt kiindulópontja olyan tévutaknak, amelyek veszélyesebbek voltak, mint azok a károk, amelyeket megszüntetni akartak, hol komolyan hol meg csak színleg.* Bizonyos, hogy az Isten lelke ott fű, ahol akar. (János 3, 8.) Ő tud a kövekből is támasztani olyanokat, akik szándékainak útjait előkészítik. (Máté 3, 9; Lk. 3, 8.) Akaratának eszközeit a maga s nem az emberek tervei alapján választja ki. De Ő, aki az Egyházat alapította és a pütkösi szél zúgásában életbe hívta, nem robbantja szét annak az intézménynek alapépítményét, amelyet az üdvösségre maga alapított. Akit az Isten szelleme irányít, magától eltalálja azt a belső és külső magatartást az Egyházzal szemben, amely megilleti, mint a keresztfa nemes gyümölcsét s a vezetésre szoruló világnak pütkösi ajándék gyanánt adott isteni jótéteményt.

A ti országokban, Tisztelendő Testvérek, egyre erősbödnek hangok, amelyek az *Egyházból való kilépésre* szólítanak fel. A szóvivők között sok olyan akad, aki hivatalos állásánál fogva azt a benyomást igyekszik kelteni, mintha az Egyházból való kilépés és a vele párosult hűtlenség a Krisztus királlyal szemben a jelenlegi állam iránti hűségnyilatkozatnak különösképpen meggyőző és érdemszerző formája volna. *Leplezett és látható kényszerrendszabályokkal, ijesztgetésekkel, hátrányok emlegetésével gazdasági, hivatási, állampolgári tekintetben a katolikusok és különösen katolikus tisztviselők hithűségére éppannyira törvényellenes, mint emberhez méltatlan nyomást gyakorolnak.* Atyai részvétünk és szívből jövő együttérzésünk kíséri mindazokat, akik Krisztushoz és az Egyházhoz való hűségükért ilyen drága árat kénytelenek fizetni. De itt ahhoz a ponthoz érkezünk, ahol már a legvégsőről és a legnagyobbbról, a megmenekülésről vagy a pusztulásról van szó, s ahol ennek következtében a hívők számára az üdvösségre vezető utat egyedül a hősi bátorság útja jelenti. Akit a kísértő vagy elnyomó az Egyházból való kilépés júdási ajánlatával közelít meg, az még igen súlyos anyagi áldozatok árán is a Megváltó szavaival köteles felelni: „Távozz tőlem, sátán, mert írva vagyon: a te Uradat, Istenedet imádjad, és csak neki szolgálj.” (Máté 4, 10; Lk. 4, 8.) Az Egyházhoz pedig így fog szólni: Te, gyermekségemtől fogva Édesanyám, vigaszom az életben, pártfogóm a halálban, - tapadjon a nyelvem a szájpadrólomhoz, ha én – földi csábításoknak vagy fenyegetésnek engedve – árulója leszek keresztségi fogadalmamnak. Azoknak pedig, akik azt hiszik, hogy az Egyházból való külső kilépéssel összeköthetik az Egyházhoz való benső hűséget, a Megváltó komoly figyelmeztetése szól: „Aki pedig megtagad engem az emberek előtt, megtagadatik az Isten angyalai előtt.” (Lk. 12, 9.)

V. Tiszta hit a primátusban.

Az Egyházban való hit nem marad meg tisztán és hamisítatlanul, ha nem támasztja alá *a római püspök elsőségébe* vetett hit. Ugyanabban a pillanatban, amikor Péter a többi apostolt és tanítványt megelőzve megvallotta hitét Krisztusban, az élő Isten Fiában, hangzott el Péter hitének és vallomásának jutalmaként Krisztus szava Egyháza építéséről, éspedig Péteren mint kőszálon. (Máté 16, 18.)

A hit tehát Krisztusban, az Egyházban, a primátusban megszentelt összefüggéssel kapcsolódnak egymáshoz.

Az igazi és törvényes tekintély mindenütt az egység köteléke, erőforrás, védelem szétesés és szétforgácsolódás ellen, a jövő biztosítója; de különösképpen a szónak legmagasztosabb értelmében az az Egyháznál, ahol a tekintélynek a Szentlélek irányítását és legyőzhetetlen támogatását ígérte meg az Isten. *Ha olyan emberek, akik még a krisztusi hitben sem egyeznek meg, egy német egyház csábító és csalogató képét vetítik elétek, akkor tudjátok meg, hogy ez nem egyéb, mint Krisztus egy igaz egyházának megtagadása, kézzelfogható elfordulás attól az egész világnak szóló missziós parancstól, amelyet csak egy Világegyház képes teljesíteni.* Más nemzeti egyházak történelmi útja, szellemi megmerevedése, földi hatalmasságok érdekeinek való kiszolgáltatottsága és szolgasága mutatják azt a reménytelen meddőséget, amelyek áldozatává esik elkerülhetetlen szükségességgel minden szőlővessző, amely az Egyház eleven szőlőtőkájéről letörik. Aki tehát az ilyen elfajulásoknak az első perctől kezdve óvatosan és kérlelhetetlenül ellenszegül nemcsak a Krisztus-hit tisztaságának, hanem népe egészségének és életerejének is a legjobb szolgálatot teszi.

VI. Megszentelt szavak és fogalmak megmásítása ellen.

Különösen gondos őrkedésre van szükség, Tisztelendő Testvérek, amikor *vallási alapfogalmakat megfosztanak lényeges tartalmuktól* s profán értelemben használják őket.

A *kinyilatkoztatás* keresztény értelmezés szerint Isten szava az emberekhez. Ennek a szónak a használata a vér és a faj „inspirációjaként” egy nép történelmének „kisugárzásaként” mindenestre megtevesztő. Ilyen „hamis pénzek” nem érdemlik meg, hogy helyet foglaljanak egy keresztény szókincsében.

A *hit* bizonyos igaznak tartása mindannak, amit Isten kinyilatkoztatott és az Egyház által élénk adott, hogy higgyük: „meggyőződés a nem szemléltetkről”. (Zsid. 1, 1.) Az örvendetes és büszke bizakodás a nemzet jövőjében, amely minden embernek drága kincs, egészen mást jelent, mint hinni vallásos értelemben. Az egyiket a másik ellen kijátszani, az egyiket a másikkal pótolni akarni és azt kívánni, hogy egy meggyőződéses keresztény „hívónek” tartsa az ilyet, üres játék a szavakkal, tudatos összekeverése a fogalmaknak, vagy még rosszabb.

Halhatatlanság keresztény érelemben az ember, mint személyes egyed életének továbbfolytatása örök jutalomra vagy örök büntetésre. Aki a „halhatatlanság” szóval nem akar mást mondani, mint népének kollektív fennmaradását a bizonytalan jövő meghatározhatatlan időtartamára, megváltoztatja és meghamisítja a keresztény hit alapigazságainak egyikét s kikezdi a vallásos, erkölcsi világrendet követelő világnézet alapjait. Ha már nem akar keresztény lenni az ilyen, legalább arról mondana le, hogy hitetlenségének szókincsét keresztény fogalmakkal gazdagítsa.

Az *eredeti bűn* Ádám utódainak ha nem is személyes, de örökölt vétke, mert benne mindenki vétkezett. (Róm. 5, 12.) Jelenti a kegyelem és vele az örök élet elvesztését, a rosszra való hajlandósággal, amelyet mindenkinek kegyelem, vezeklés, harc, erkölcsi küzdelem által kell visszafojtania és legyőznie. Az Isten Fiának szenvedése és halála megváltotta a világot a bűn és a halál öröklött átkától. A hit ezekben az igazságokban, amelyeket ma hazátokban olcsó gúny kísér, a keresztény vallás alapállományához tartozik.

Krisztus *keresztje*, bár oktalanság és botrány sokak előtt már a puszta neve is (I Kor. 1. 23.), a keresztény szemében a megváltás szent jelvénye, az erkölcsi nagyság és erő forrása. Ennek árnyékában élünk. Ennek csókjával halunk meg. Sírunk felett mint a hit hirdetője áll s mint az örök fények felé forduló reményeink tanúja.

A keresztény szellemű *alázat* s az Isten kegyelmi segítségéért végzett imádság nagyon jól megfér az önbecsülés, az önbizalom és a hősi lelkület mellett. Krisztus Egyházának, amelynek a legfrissebb jelenig mindenkor több hitvallója és önkéntes vértanúja volt, mint bármilyen eszmei közösségnek, nincs szüksége arra, hogy ilyen oldalról kioktassák a hősi lelkületről és tettekről. Az olyan felületes beszéd, amely az alázatosságban az önérzet lefokozását látja és hősietlen magatartást, önmagát teszi nevetségessé.

Tágabb értelemben *kegyelemnek* mondunk mindent, ami a Teremtő kezéből a teremtményhez jut. Tulajdonképpen és keresztény értelemben azonban az Isten szeretetének, kegyének és működésének természetfeletti bizonyosságait nevezzük kegyelemnek, amelynek segítségével Isten az embert abba az életközösségbe emeli Önmagával, amelyet az újszövetség istengyermekségnek mond. ”Lássátok, mennyi szeretetet tanúsított irántunk az Atya, hogy Isten fiainak neveztetünk és azok is vagyunk.” (I Ján. 3, 1.)

A természetfeletti kegyelmi felemeltetés elutasítása, mivel ez állítólag nem egyeztethető össze a német nép jellemalkatával, tévedés és nyílt támadás egy keresztény alapigazság ellen.

A természetfeletti kegyelem egysorba helyezése a természeti adottságokkal, megmásítása a vallás által teremtett és megszentelt nyelvhasználatnak. Isten népének pásztorai és őrei jól teszik, ha ez ellen a szentségtörés és a lelkek megzavarására irányuló munka ellen éberséggel veszik fel a küzdelmet.

VII. Erkölcsstan és erkölcsi rend.

Az igaz és tisztán megőrzött Isten-hiten nyugszik az emberiség *erkölcsisége*. Minden kísérlet, amely az erkölcsi rendet a hit sziklatalapzatáról leemelni és emberi szabályok futóhomokjára átépíteni akarja, előbb-utóbb erkölcsi hanyatlásba viszi mind az egyeseket, mind a közösségeket. Az esztelen, aki azt mondja szívében, nincs Isten, szükségképpen az erkölcsi

romlás utait járja. (Zsolt. 13, 1. s köv.) Azoknak az eszteleneknek a száma, akik ma az erkölcsiség és a vallás szétválasztására vállalkoznak, légió. Ezek nem látják vagy nem akarják látni, hogy ha *a hitvallásos, azaz világosan és pontosan körülhatárolt kereszténységet száműzik az oktatásból és a nevelésből, s ha a társadalmi és a nyilvános élet kialakításánál mellőzik, a lelki elszegényedés és hanyatlás útjára lépnek. Sem az állam kényszerítő hatalma, sem semmiféle eszmék, ha mégoly nemesek és magasztosak is, nem képesek tartósan az Isten- és a Krisztus-hitben gyökerező végső és döntő mozgatóerőket pótolni.* Ha az egyén mellől, akitől a legnagyobb áldozatokat, parányi énjének a közösség érdekeiért való feláldozását kívánják, elvonják azt az erkölcsi támasztékot, amit az örökkévaló Istenbe vetett felemelő és vigasztaló hit, amely örök jutalomról és örök büntetésről beszél, nyújt neki, annak eredménye számtalan esetben nem a kötelesség vállalása lesz, hanem menekülés a kötelesség elől. Isten tízparancsolatának és az Anyaszentegyház törvényeinek, - amelyek voltaképpen az előbbiekhöz végrehajtási utasításoknak tekinthetők, az evangélium normái szerint – lelkiismeretes megtartása a tervszerű önnevelés, az erkölcsi jellemnevelés egyedülálló iskolája minden egyes ember számára. Olyan iskola ez, amely sokat kíván, de mégsem túl sokat. A jóságos Isten, aki mint törvényhozó olyan keményen adja ki parancsát: „Tedd! vagy ne tedd!”, kegyelmével megadja a képességet is törvénye teljesítéséhez. *Kiaknázatlanul hagyni olyan gazdag és mély erkölcsiségképző erőforrásokat, vagy ezeknek útját a népnevelés terén tudatosan elzárni, felelősség nélküli közreműködést jelent a népközösség vallási kiéheztetésében.* Az erkölccstan kiszolgáltatása szubjektív, a koráramlatokkal változó emberi vélekedésnek a helyett, hogy azt az örök Isten szent akarataiba, az ő törvényeibe akasztanók, romboló erőnek nyitja meg útját. A lelkiismeretek iskolázására, az élet minden vonatkozásában nélkülözhetetlen életrend megnevelésére szolgáló objektív erkölccstan örök irányvonalait ekképp feláldozni: bűn a nép jövője ellen, amelynek keserű gyümölcseit a jövő nemzedékeknek kell majd megenniök.

VIII. A természetjog elismerése.

A veszedelmes koráramlatoknak tulajdonítható az a törekvés is, amely az erkölccstanhoz hasonlóan *a jogot és joggyakorlatokat is el akarja választani az igazi istenhittől és a kinyilatkoztatott isteni törvényektől.* Mi itt különösen az úgynevezett *természetjogot* tartjuk szem előtt, amelyet a Teremtő maga írt az emberi szív törvénytáblájára (Róm. 2, 14. s köv.), ahonnan azt a büntől és a szenvedélytől el nem vakított értelem leolvashatja. E természetjog törvényein lehet felülvizsgálni minden pozitív jogot, bármilyen törvényhozótól származzék is, hogy mennyi erkölcsi tartalma, mennyi jogosultsága s mennyi lelkiismeretben kötelező ereje van. Olyan emberi törvények, amelyek a természetjoggal kiegyenlíthetetlen ellentmondásban vannak, születési hibában szenvednek, amelyet semmi kényszer és semmi hatalmi erő kifejtés nem orvosolhat. Ezzel a mértékkel kell lemérni azt az alapelvet is: „Jog az, ami a népnek hasznos.” Ámbár lehet ennek a mondatnak helyes értelme is, ha úgy magyarázzuk, hogy az erkölcsileg meg nem engedett dolog sohasem lehet a nép igazi javára. Különben már a régi pogányság elismerte, hogy ezt a mondatot voltaképpen meg kell fordítani, hogy egészen helyes legyen, s akkor így hangzik: „Semmi sem lehet hasznos, ha nem egyúttal erkölcsileg jó is. És nem azért jó erkölcsileg, mert hasznos, hanem mivel erkölcsileg jó, azért hasznos is.” (Cicero, De officiis 3, 30.) Ettől az erkölccszabálytól elszakítva ez az alapelv az államok közötti életben a különböző nemzetek örök hadiállapotát idézné elő. Ez az alapelv az állam belső életére való vonatkozásban, amikor összekeveri egymással a hasznossági és a jogi szempontokat, elfelejti azt az alapvető tény, hogy

az embernek, mint személyiségnek istenadta jogai vannak, amelyeket tőle megtagadni, megszüntetni vagy meddőségre kárhoztatni a közösségnek nincsen joga.

Ennek az igazságnak figyelmen kívül hagyása elfelejti, hogy az igazi közjót voltaképp az emberi természetből lehet felismerni és meghatározni. A személyes jog és a szociális kötelességek harmonikus kiegyenlítésével, valamint a közösségnek ugyanazon emberi természet által meghatározott céljából. A közösséget a Teremtő akarja, mint az egyéni és társadalmi adottságok teljes kifejtéséhez szükséges eszközt, amelyeket az egyes embernek azzal, hogy ad másnak és kap mástól, a maga és mások javára értékesítenie kell. Azokat az átfogóbb és magasabb értékeket is, amelyeket nem az egyeseknek, hanem csak a közösségnek lehet megvalósítania, a Teremtő végeredményben szintén az emberi egyed javára, a maga természetes és természetfölötti kifejlődésére és kiteljesedésére szánta. Az eltérés ettől a rendtől megrázkódtatja azokat a pilléreket, amelyeken a közösség nyugszik, s ezzel a közösség nyugalalmát, biztonságát, sőt fennállását is veszélyezteti.

A hívő embernek megvan az az elidegeníthetetlen joga, hogy hitét megvallja s megfelelő formák között gyakorolja. Olyan törvények, amelyek e hit megvallását és gyakorlását lehetetlenné teszik vagy megnehezítik, egy természettörvénnyel vannak ellentétben.

A lelkiismeretes, nevelői kötelességük tudatában élő *szülőknek elemi joguk van arra, hogy az Istentől nekik ajándékozott gyermekeket az igaz hit szelleme szerint s a hit alapelveivel és előírásaival mindenben megegyező nevelésben részesítsék*; az olyan törvények vagy rendelkezések, amelyek *a szülőknek a természetjogban gyökerező rendelkezési jogát az iskolai kérdésekben kiküszöbölik*, vagy fenyegetés és kényszer által elerőtlenítik, *ellentétben állnak a természetjoggal* és legmélyebb és végső magvában erkölcstelenek.

Az Egyház, mint a természettörvény hivatott őre és magyarázója, nem tehet tehát egyebet, mint hogy azokat *az iskolai beiratásokat, amelyek a közelmúltban a szülői szabadság notórius megkötésével történtek, kényszerítő beavatkozásnak nyilvánítsa, ami minden jogi alapot nélkülöz.*

IX. Az ifjúsághoz.

Mint helytartója Annak, aki az evangéliumi ifjúnak azt mondta: „Ha be akarsz menni az életre, tartsd meg a parancsokat” (Máté 19, 17.), különösen atyai szavakkal fordulunk az *ifjúsághoz* is.

Ezer nyelven harsognak ma fületekbe egy evangéliumot, amelyet nem a mennyei Atya nyilatkoztatott ki. Ezer toll áll egy látszat-kereszténység szolgálatában, amely nem krisztusi kereszténység. A sajtó és a rádió hit- és egyházellenes tartalmú közleményekkel és előadásokkal áraszt el benneteket nap-nap után és minden tekintet és tisztelet nélkül nyúl mindahhoz, amit nektek szentnek és magasztos dolognak kell tartanotok.

Tudjuk, hogy közületek soknak, igen soknak a hit és az Egyház iránti hűségük, a konkordátum védelme alatt álló egyházi egyesületekhez való tartozásuk miatt sok félreértést, gyanúsítást, gyalázatot, hazafias hűségük tagadásba vevését kellett és kell még mindig pályájukon és a társadalmi életben elszenvedniök. Nem ismeretlen előttünk, hogy Krisztusnak mennyi névtelen katonája él soraitokban, akik szomorodott szívvel, de emelt fővel viselik sorsukat és csak abban a gondolatban találnak vigasztalást, hogy Jézus nevéért szenvedhetik gyalázatukat. (Ap. Csel. 5, 41.)

Ma, amikor új veszélyek és szakadások fenyegetnek, figyelmeztetjük ezt az ifjúságot: „Ha valaki más evangéliumot hirdet nektek, mint azt, amit átvettetek” egy istenfélő édesanya

térdein, egy hívő édesanya ajkairól, egy Istenéhez és Egyházához hű nevelő oktatásából, - „kiközösített legyen”. (Gal. 1, 9.)

Ha az állam állami ifjúsági szervezetet alakít, amely mindenki számára kötelező, - de természetesen az egyházi szervezetek jogainak sérelme nélkül – az ifjúságnak és a nevelésükkel Istentől megbízott szülőknek is magától értetődő és csorbíthatatlan joguk van arra, hogy megköveteljék ezeknek a kötelező szervezeteknek a kereszténység- és egyházellenes szellemtől és tevékenységektől való megtisztítását, amik egészen az utolsó időkig, sőt máig megoldhatatlan lelkiismereti összeütközésbe kényszerítették a hívő szülőket, azzal, hogy olyasmit követeltek tőlük és az ifjúságtól az állam nevében, amit nem adhatnak meg anélkül, hogy el nem rabolnák Istentől azt, ami az Istené.

Senkinek sem jut eszébe, hogy torlaszokat emeljen Németország ifjúságának útjába, arra az útra, amely egy igazi népközösség megvalósulásához vezet, a nemes értelemben vett szabadság ápolására és a haza iránt köteles törhetetlen hűségére. Ami ellen mi tiltakozunk és kell is tiltakoznunk, az

a szándékolt és tervszerűen szított ellentét, amelyet az állami és egyházi nevelés közt támasztanak.

Ezért kiáltjuk oda ennek az ifjúságnak: zengjétek csak a szabadság dalait, de ne feledkezzetek meg az Isten gyermekeinek szabadságáról. Ne engedjétek a nélkülözhetetlen szabadság sasát a bűn és érzékiség rabszolgáincai közé jutni. Aki a földi haza hűségdalát zengi, nem lehet hűtlen Istenéhez és Egyházához, sem az örök hazának nem lehet pártütője és árulója. Sokat szólnak nektek a hősi nagyságról is – tudatos és igaztalan ellenkezéssel az evangéliumi alázathoz és türelemhez. Miért hallgatják el azonban előttetek, hogy az erkölcsi küzdelem csataterén is létezik hősiesség? Hogy a keresztségi ártatlanság tisztán való megőrzése olyan hősi tett, amelyet vallási és természetes szempontból egyaránt nagyra kellene értékelni. Sokat beszélnek nektek az Egyház történelmében mutatkozó emberi gyöngeségekről. Miért hallgatják el azonban előttetek azokat a nagy tetteket, amelyek századokon át kísérték az Egyház utait, a szenteket, akiket kitermelt, az áldást, amely az Egyház és a nép eleven kapcsolatából áradt a Nyugat kultúrvilágára? Sokat hallotok a sportról. Mértékkel és okos cél szolgálatában a test edzése jótétemény az ifjúság számára. Mostanában azonban a sport területén való foglalkoztatások sokszor olyan méreteket öltenek, hogy azok sem a test és a lélek harmónikus kiképzésére, sem a családi életközösség szükséges ápolására, sem a vasárnapi istentisztelet kötelességére nincsenek tekintettel. A semmibevevéssel határos közömbösséggel fosztják meg vele az Úr napját szent jellegétől s teszik lehetetlenné a lelki összeszedettséget, a megszentelt régi német hagyományokkal éles ellentétben. Bizalommal várjuk el a német hithű katolikus ifjúságtól, hogy az államköteles szervezetek nehéz légkörében érvényt szereznek a vasárnap megszentelését biztosító joguknak, hogy a test ápolása közben nem feledkeznek meg halhatatlan lelkükről sem, hogy a gonosztól legyőzetni nem engedik magukat, hanem inkább ők győzik le a jóval a rosszat (Róm. 12, 21.), hogy legfőbb és legszentebb törekvésük marad a versenypályán az örök élet győzelmi koszorúját nyerni el. (I Kor. 9, 24.)

X. Papoknak és szerzeteseknek.

Az elismerés, a bátorítás és az intelem szavait intézzük *Németország papjaihoz* külön, akiknek a nehéz időkben és mostoha körülmények között kell püspökeiknek való alárendeltségben Krisztus nyáját tanításuk és példájuk által szüntelen odaadással és apostoli

türelemmel a helyes úton vezetni. Ne fáradjatok el, kedves Fiaim, kik a szent titkoknak vagytok részesei, az örök Főpapot, Jézus Krisztust követni az ő szamaritánusi gondosságában és szeretetében. *Őrizétek magatokat napról-napra Isten előtt szeplőtelen életben, szakadatlan önfegyelmzésben és tökéletességre való törekvésben, irgalmas szeretetben* mindenki iránt, akik rátok vannak bízva, különösen akik veszélyben forognak, vagy gyöngék és ingadozók. Legyetek vezérei a hűségeseeknek, támaszai a botorkálóknak, tanítói a kétkedőknek, vigasztalói a szomorgóknak, legyetek mindenkinek önzetlen segítői és tanácsadói. A megpróbáltatások és szenvedések, amelyeken népetek a háborút követő években átesett, nem tűntek el lelkéből nyomtalanul. Szakadásokat és keserőségeket hagytak benne hátra, amelyeket csak lassan lehet begyógyítani s amelyeknek eltüntetése csak az önzetlen és tevékeny szeretetnek sikerülhet. Ezt a szeretetet, amely főleg a jelen lázongó és gyűlölettel eltelt világban nélkülözhetetlen fegyvere az apostolnak, kérjük esengve az Úrtól számotokra bőséges mértékben. Ez az *apostoli szeretet* fogja veletek, - *ha elfelejtetni nem is, de megbocsáttatni azt a sok meg nem érdemelt keserőséget, amely a papi és lelkipásztori élet ösvényein ma bővebben jut ki nektek, mint bármikor valaha.* Ennek a szeretetnek a tévelygők, sőt gyalázkodók iránt is, természetesen nem szabad egyet jelentenie bármiféle *lemondással az igazságról, az igazság hirdetéséről, érvényesítéséről, rettenthetetlen védelméről és bátorlelkű alkalmazásáról a valóságra, amelyben éltek.* A papnak első és legmagátólértetődőbb szeretetszolgálat a környező világgal szemben az *igazság*, éspedig a *teljes igazság* szolgálata, a tévely leleplezése és cáfolása, bármily alakban, köntösben vagy álarcban jelentkezék is. Lemondani erről nemcsak árulás volna Istennel és szent hivatásokkal szemben, hanem bűn népetek és hazátok ellen is. Minden egyes papnak, aki püspökének tett ígérését híven megtartotta, mindazoknak, akiknek lelkipásztori kötelességeik teljesítéséért szenvedéseket és üldöztetéseket kellett és kell még ma is elviselniök, - azoknak is, akik börtönökben és koncentrációs táborokban sínylődnek – köszönetét és elismerését küldi a kereszténység Atyja.

A katolikus *szerzeteseknek és szerzetesnőknek* is szól atyai köszönetünk s egyúttal bensőséges részvétünk a miatt a sors miatt, amely ellenséges rendelkezések következtében annyijukat kiszakította áldásos és szeretett hivatásuk munkáiból. Ha voltak, akik hibáztak és hivatásukhoz méltatlanoknak bizonyultak, az Egyháztól is helytelenített eljárásuk semmivel sem kisebbíti az óriási többség érdemeit, amely Istenének és népének önzetlen és önkéntes szegénységben, odaadóan iparkodott szolgálni. A lelkipásztorkodásban, a betegek szolgálatában és az iskolákban működő rendek buzgósága, hűsége, erényessége, tevékeny emberszeretete és segítő készsége a magán- és közjólét kiváló elősegítői voltak, amit majd egy későbbi, nyugodtabb kor több igazságossággal fog elismerni, mint azt a felkavart jelen teszi. Bízunk a szerzetesrendek vezetőiben, hogy a nehézségek és megpróbáltatások ösztönzésül fognak szolgálni nekik arra, hogy kettőzött buzgalommal, elmélyült imádságos étellel, hivatásukhoz illő szent komolysággal és valódi szerzetesi fegyellemmel a Mindenhatótól újabb áldásokat és új termékenységet esdjenek le nehéz munkájukra.

XI. A hűséges világiakhoz.

Szemünk előtt áll *fiaink és leányaink* beláthatatlan serege, akiknek az Isten ügyéért való odaadását, a kereszténység atyja iránti gyengéd szeretetét, püspökeink és papjaink iránti engedelmisségét semmivel sem csökkentették a németországi egyház szenvedései és tulajdon megpróbáltatásai s azt a derűs készséget, hogy kitartsanak, bármi történjék is, abban, amiben hittek s amit hívő őseiktől szent örökségképpen átvettek. Mindnyájuknak atyai szívünk meghatott üdvözlését küldjük.

Mindenekelőtt az *egyházi szervezetek* tagjainak, akik bátran és sokszor fájdalmas áldozatok árán maradtak hívek Krisztushoz, nem lévén hajlandók lemondani azokról a dolgokról, amelyeket egy ünnepélyes szerződés biztosított az Egyháznak és nekik.

Különösen meleg üdvözlés illeti a *katolikus szülőket*. Az ő istenadta nevelői jogaik és kötelességeik épp most állanak egy olyan harc középpontjában, amelynél sorsdöntőbbet elképzelni is alig lehet. Krisztus Egyháza nem kezdhet szomorkodni és panaszkodni csak akkor, amikor már elpusztították oltárait, amikor szentségtörő kezek már lángbaborították templomait. Ha megkísérlik a keresztségben megszentelt gyermeki lélek tabernákulumát Krisztus-ellenes neveléssel megszentelteleníteni, ha az Istennek ez eleven templomából a Krisztus-hit öröklámpáját kivetik s helyette egy póthit lidércfényét gyújtják, amelynek a keresztség hitéhez semmi köze, akkor a lelki templomgyalázás már közel áll, akkor már minden hitvalló kereszténynek kötelessége felelősségét az ellenfél felelősségétől élesen elválasztani s lelkiismeretét ilyen büntetben és rontásban való részvételtől megóvni. S minél inkább igyekeznek az ellenfelek sötét szándékaikat leplezni és szépíteni, annál inkább van óvatos bizalmatlanságnak és a keserű tapasztalat ébresztette bizalmatlan óvatosságnak helye. Egy forma szerinti és arra nem hivatottak részéről ellenőrzött vallásoktatás olyan iskolákban, amelyekben más világnézeti tárgyak keretei között tervszerűen és gyűlölettel dolgoznak a vallás ellen, sohasem bírhat rá egy katolikus keresztényt, hogy önkéntes beleegyezését adja az ilyen vallási tekintetben romboló iskolatípushoz. Mi tudjuk, kedves Katolikus Szülők, hogy nálatok ilyen önkéntességről nem lehet szó. Tudjuk, hogy

egy szabad és titkos szavazás nálatok egyet jelentene egy diadalmas népmegnyilatkozással a hitvallásos iskola mellett.

Ezért nem fogunk visszariadni a jövőben sem attól, hogy az eddigi kényszerintézkedések jogtalanságát és egy szabad akaratnyilvánítás kötelességszerű lehetővé tételét a felelős tényezők szeme elé állítsuk. E közben egyet el ne felejtsetek: az alól az Istentől rátok rótt felelőség alól, amely gyermekeitekért terhel, semmi földi hatalom nem mentesíthet titeket. Senki azok közül, akik ma nevelői jogaitokba beleavatkoznak és nevelői kötelességeitek alól állítólag felmentenek, nem felelhet meg helyettetek egykor az örök Bíró ama kérdésére: „Hol vannak azok, akiket neked adtam?” Bár felelhetnétek akkor mindannyian: „Senkit sem vesztettem el azok közül, akiket nekem adtál.” (Ján. 18, 9.)

Tisztelendő Testvérek! Bizonyosak vagyunk abban, hogy ezek a szavak, amelyeket e sorsdöntő órában Hozzátok és általatok a Német Birodalom katolikusaihoz intéztünk, hű fiaink szívében és cselekedeteiben olyan visszhangot fognak kelteni, amelyet vár a közös Atya szerető aggodalma tőlük. Ha valamit különös bensőséggel kérünk az Úrtól, az az, hogy szavaink elérjék azok fülét és szívét is, akiket már kikezdték a csábítások és fenyegetések azok részéről, akik Krisztusnak és szent evangéliumának ellenállnak.

E körlevél *minden szavát* lemértük az *igazság* és egyúttal a *szeretet* mérlegén. Nem akartunk mi is vétkesek lenni időszerűtlen hallgatással vagy hiányos felvilágosítással, de szükségtelen keménységgel sem akartuk megkeményíteni bárki szívét azok közül, akikért mint Főpásztor felelősek vagyunk s akiket azért, mert most a tévely és idegenség utain járnak, nem kevésbé szeretünk. Felejtsék el azok, akik új környezetük szokásaihoz alkalmazkodva az elhagyott atyai házra és az elhagyott Atyára nem tudnak egyebet mondani, mint a hűtlenség, a hálátlanság, sőt a sértés szavait – amit tettek – el fog jönni a nap, amikor az Istentől való elfordulás és a lelki elárulás borzadálya fogja meglepni ezeket a mai tékozló fiúkat s amikor a honvágy visszahúzza majd ahhoz az Istenhez, „aki ifjúságukat megörvendeztette” s az Egyházhoz, akinek anyai keze a mennyei Atyához vivő utat mutatta meg nekik. Azért imádkozunk szüntelen, hogy ezt az órát siettessük.

Mint az egyház más korszakai, a mostani is új felemelkedéseknek és belső tisztulásnak lesz az előhírnöke, ha Krisztus híveinek hitvalló bátorsága és szenvedőkészsége elég nagy ahhoz, hogy az egyházüldözők fizikai hatalmával feltétlen belső *hitet*, az Örökkévalóba vetett elpusztíthatatlanul biztos *reményt* és a tetterős *szereket* mindenható kényszerítő erejét állítsák szembe.

A böjt és húsvét szent ideje magunkbaszállást és bűnbánatot hirdet és a keresztény személyt inkább mint máskor, a keresztre és a Feltámadott dicsőségére irányítja, azért legyen ez mindnyájatok számára örömmel fogadott és jól felhasznált alkalom arra, hogy lelketeket a hősök, a tűrők és győzők szellemével töltsen el, azzal a szellemmel, amely Krisztus keresztségéről sugárzik szét. Akkor, amikor biztosak vagyunk, az Egyház ellenségei, akik azt gondolják, hogy most az ő órájuk érkezett el, hamarosan felismerik, hogy korán örültek és idő előtt nyúltak a sírásó szerszámokhoz. Akkor eljön majd a nap, amelyen a Krisztus ellenségeinek elsietett győzelmi éneke helyett a Krisztus-hívők szívéből és ajkán a szabadulás Te Deuma csendül ég felé; az öröm Te Deuma a fölött, hogy a német nép ma még tévelygő fiaival együtt rálépett a vallásos megtérés útjára; hogy a szenvedésben megtisztult hittel hajt térdet újra az idő és az örökkévalóság Királya, Jézus Krisztus előtt s vállalakozik a keresztény Nyugat ellenzói és megsemmisítői ellen vívott harcban – egyetértésben más népek nemeslelkű fiaival – arra a szerepre, amelyet az Örökkévaló tervei számára megjelölnek.

Ő, aki a szívet és a veséket vizsgálja (Zsolt. 7, 10.), a tanúnk arra, hogy nincs hőbb kívánságunk, mint az *igazi béke helyreállítása Németországban az Egyház és az állam között*. Ha azonban a mi hibánkon kívül nem áll helyre a béke, akkor Isten Egyháza a Mindenható nevében, akinek karja ma sem rövidült meg, megvédi jogait. Iránta való bizalmunkban nem szűnünk meg imádkozni és könyörögni (Kolossz. 1, 9.) értetek, az Egyház gyermekeiért, hogy a szomorúság napjai megrövidüljenek s hogy az ítélet napján híveknek találtassatok; és az üldözöknak és szorongatóknak is: engedje a minden világosság és irgalom Atyja a felismerés damaszkuszi óráját, nekik és azoknak a számtalanoknak, akikkel együtt tévedtek és tévednek.

Ezzel a fohással szívünkben és ajkunkon adjuk mint az isteni szeretet zálogát, nehéz és felelősséggel teljes elhatározásaitok közt segítségül, a harcban erősítésül, a szenvedésben vigaszul, hű népetek püspöki Főpásztorainak, a papoknak és szerzeteseknek, az Actio Catholica világi apostolainak és mindenkinek, egyházmegyéitek minden tagjának, nem utolsó sorban a betegeknek és börtönben szenvedőknek atyai szeretettel apostoli áldásunkat.

Kelt Vatikánban, 1937. március 14. Feketevasárnap.

XI. PIUS PÁPA